

הפוליטיקה של מידות הגוף, ובייחוד של המשקל, היא תחום עיסוק במחקר הפמיניסטי כבר שלושה עשורים. מהמהדורה הראשונה של ספרה של סוזי אורבך *Fat is a Feminist Issue* בשנות השבעים של המאה ה-20 ועד *Unbearable Weight* של הפילוסופית וחוקרת התרבות סוזן בורדו בשנות התשעים (Orbach 1978, Bordo 1993), ראתה הכתיבה הפמיניסטית במשקל הגוף ובמידותיו זירה לניתוח יחסי הכוחות בין המינים ולהבנת טיבו של מגדר, בין היתר דרך מבטה של התרבות הפטריארכלית על הגוף הנשי כגוף שלעולם אינו רזה מספיק. בעשורים האחרונים אף התברכנו בניתוחים היסטוריים, סוציולוגיים ותרבותיים של הפרעות אכילה, בייחוד אלו המוגדרות קליניות, כמו אנורקסיה נרוזה ובולימיה – ניתוחים המבקשים לערער על המדיקליזציה של הפרעות הללו וטוענים שאי-אפשר להבינן בלי למקם אותן בתוך רשת המשמעויות של נשיות וגבריות.

הספרים הנדונים ברשימה זו מסמנים שינוי בטבעו של העניין המחקרי במשקל, במידות גוף ובשומן. אם עד עכשיו התמקד המבט המחקרי בגוף השמן כמו היה עדשה שניתן לבחון דרכה באופן פורה את הדינמיקה של היחסים בין המינים, הרי מוקד העניין המחקרי של היום הוא הגוף השמן כשלעצמו, הן הגברי הן הנשי, בעידן של קפיטליזם מאוחר. התחום אף זכה לכינוי *Fat Studies*, שם שמחזיק באנגלית הן את שם התואר והן את שם העצם, ולכן בתרגום שלו לעברית תידרש הכרעה בין

להתיר את הקשירה הפנימית: כתיבה על הגוף השמן בתרבות של רזון

יופי תירוש

הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת
תל-אביב

Braziel, Jana Evans, and Kathleen LeBesco (eds.), 2001. *Bodies Out of Bounds: Fatness and Transgression*, Berkeley: University of California Press.

Kulick, Don, and Anne Meneley (eds.), 2005. *Fat: The Anthropology of an Obsession*, New York: Jeremy P. Tarcher/ Penguin.

Stearns, Peter N., 1997. *Fat History: Bodies and Beauty in the Modern West*, New York: New York University Press.

* המחברת מבקשת להודות לדפנה הקר, זהר כוכבי ושגית מור ולעורכות המדור על הערותיהם המועילות.

השניים – לימודי שמנים או לימודי שומן, בדומה להבדל בין "לימודי נשים" ל"לימודי מגדר".

שומן הגוף הוא גיבור (או יותר נכון, אנטי גיבור) של התרבות המערבית מאז ראשית המאה ה-20. כמו מושגים מארגנים אחרים, משמעותו נדמית מובנת מאליה עד כדי כך שנראה שאינו דורש הסברים, ובוודאי ובוודאי שאינו מזמין בחינה ביקורתית של הנחות היסוד הקשורות אליו. ידוע וברי לכול שהשמנת יתר היא לא בריאה ולא יפה. אך הגוף השמן מסמן לא רק היעדר אסתטיות ואטיולוגיה של חולי, אלא גם פגמים מוסריים ואישיותיים כמו חוסר שליטה, היעדר כוח רצון, חוסר רציונליות, עצלות וכניעה לתאוות וסיפוקים, ומעיד גם על הזנחה ועל מעמד חברתי-כלכלי נמוך ולעתים גם על רפיון שכל. השמנה היא אות קלון, ואילו דיאטה מוצלחת היא אות כבוד. סיפור הצלחה של הרזיה מסמן אישיות חזקה וראויה.

הדברים נכתבים בימי המירוץ לבחירות 2008 לנשיאות ארצות הברית. בכתבת שער של מגזין הניו יורק טיימס על המועמד הרפובליקני מייק האקבי, מסבירה אזרחית מדוע היא תומכת בו: "האקבי הוא אדם מוסרי. הוא מטיף. והוא ירד ארבעים וחמישה קילוגרמים" (Chafets 2007).

אמנותן של מוסכמות אלו על הגוף השמן היא סוד כוח המשיכה של תוכניות מציאות כמו "לרדת בגדול". הצופים בתוכנית מגויסים באופן מדי לסיפור-העל שלה. בשביל להתמסר לצפייה בה לא נדרשים מהצופה כישורים מיוחדים או תחומי עניין או התמצאות ספציפיים. די שיהיה מכאן ומעכשיו, בן התרבות הישראלית של זמננו (הפורמט הישראלי של התוכנית מועתק מן המקור האמריקני, תוכנית הנקראת, ללא אירוניה, *The*

Biggest Loser). ככזה, הדרמה ברורה לו מיד: ברור לו מדוע אנשים בוגרים מפקידים את עצמם, קבל עם ועדה, בחוות הרזיה השולטת על כל היבט של זמנם, תפריטם, יחסיהם ומשלח ידם.

המשתתפים מתנתקים מבני משפחתם ומחבריהם ומקבלים רשות לפגוש אותם רק מצוות ההפקה, ביוזמתו, ותחת עינו הפקוחה: המפגשים מצולמים במציצנות, ברגעים של משבר אפשרי בתהליך הטרינספורמטיבי שנועד למשתתף, והקרוב או החבר אמורים לעזור למנוע אותו. המשתתפים לוקחים פסק זמן מעבודתם, מקבלים עליהם סדר של ארוחות קבועות מראש ומשטר קפדני של אימונים פיזיים ומשימות סיבולת יצריות המונחתות עליהם בהפתעה. בהיותה מוסד ההולם את הגדרתו של ארווינג גופמן למוסד טוטלי (גופמן [1961] 2006), חוות ההרזיה מחלקת את המשתתפים לנבחרות מתחרות, ההופכות להיות קבוצת ההתייחסות המרכזית שלהם (הכחולים לעומת האדומים). הם לובשים כל העת את מדי התוכנית (חולצות טי בצבע הנבחרת שלהם ומכנסי אימון שחורים), ונדרשים להוריד את החלק העליון של מדים אלו כדי לחשוף את גופם ברגעי השיא של התוכנית, רגעי השקילה. הגברים נדרשים לפשוט את חולצתם ולחשוף את כרסם, מותניהם וחזם, כלומר לחשוף את מושא הבושה שלהם במלואו, ואילו הנשים נשארות ולגופן חזייה ספורטיבית. על קלון המשמנים להיות חשוף לעינינו במידה המרבית המתאפשרת בלי להפר את מוסכמות הצניעות של הטלוויזיה הפופולרית. כמו הקלון, כך גם השלתו ההדרגתית מן הגוף, משבוע לשבוע, חשופה לעין הצופים ומאפשרת להם מעקב מדויק מקרוב.

כולנו רזים בפנים, והגוף השמן הוא בבחינת עיוות, שגיאה תרבותית והתפתחות של העולם האנושי, להבדיל מהביולוגי, לכיוון לא רצוי.

שלושת הספרים הנסקרים כאן מבקשים, כל אחד בדרכו, להתחקות אחר הדרך שבה הגענו למובנות מאליה של תוכנית כמו "לרדת בגדול". הספרים נשענים על תחומי ידע ושיטות ניתוח מגוונות (אנתרופולוגיה, היסטוריה ולימודי תרבות), אבל המשותף לשלושתם הוא הרצון לבחון בביקורתיות את היחס לגוף השמן, לשקול דרכים לערעור לפיתתן ההדוקה של התפיסות הרווחות לגבי ולבחון מחדש את המוסכמות שהתגבשו מאז סוף המאה ה-19, כשהפך הגוף השמן לנושא מחקר ותחום עניין של רופאים, תזונאים, ואף של אנשי חינוך, מוסר ודת.

הספרות הזאת מופיעה לצד צמיחתה של פוליטיקת זהות של שמנים. קבוצות אקטיביסטיות לקבלת שמנים כמו NoLose או NAAFA: The National Association to Advance Fat Acceptance, קהילות וירטואליות כמו פורום שמנות ויפות בקהילות תפוז וכן פרסומם של ספרים פופולריים המבטאים את מסריה של התנועה (Wann 1999; Bovey) (1994) — כל אלו מקדמים את הטענה שגוף שמן הוא גוף יפה וסקסי ומערערים על הקישור האוטומטי בין השמנה לחולי, להיעדר כוח רצון ולהיעדר תבוניות.

למלחמה בדעת הקהל מצטרפים גם מאבקים לרפורמה חקיקתית. כמה בתי מחוקקים ומועצות עיר בארצות הברית (במישיגן, וושינגטון הבירה, סן פרנסיסקו וסנטה קרוז) קבעו איסור אפליה מחמת משקל, וגם רשויות מקומיות אחרות שוקלות הטלת איסורים כאלו,

אבל כאמור, ההיגיון של כל זה ברור מאליו לצופה, משום שהוא יודע שחיהם של המשתתפים כפי שהם עכשיו, כלומר בגופם השמן, אינם חיים. מצבם מתאפיין בבהילות בלתי נסבלת; בדחיפות של מי שכמעט אין לו כל אפיק פעולה הפתוח לפניו זולת ההרזיה. באקספוזיציה של כל עונה המשתתפים מצהירים מדוע רצו להתקבל לתוכנית. עליהם לרדת במשקל כדי לרצות את רופאיהם המזהירים אותם מפני רמות הכולסטרול או העומס על הלב המקצרים את תוחלת חייהם; כדי להציל את יחסיהם עם בני זוגם או כדי "להראות" לבני זוג לשעבר; כדי להיות הורים ראויים ("אני רוצה לשחק כדורגל עם הילד שלי"). אבל הצהרה על המטרות שלצורך השגתן המשתתפים מעוניינים להפחית ממשקלם אינה חיונית באמת. היא משמשת נספח עודף המבטא את מה שכבר ברור מהצפייה בהתרחשות המרכזית: הם שמנים, ולכן עליהם לרזות. גופם השמן הוא סימן לחוסר הלגיטימיות שלו עצמו. זה גוף שאין הצדקה לקיומו, ולכן הוא טעון שינוי לאלתר. אי-אפשר להתהלך בעולם בגוף שמן בלי שגוף זה יתפרש כראוי לתיקון בהקדם האפשרי, כגוף שהביס את עצמו, שהשומן עוטף אותו במעטפת חנק, ושעל מנת להיות בר קיימא, הן פיזית והן חברתית, עליו להשתחרר מלפיתת השומן ולחלק את הגוף הרזה החבוי בפנים. כך הגוף הרזה מומשג כאן במובלע כגוף טבעי, כישות שיש לה מהות אינהרנטית, כגוף שאיננו תוצר של עבודה תמידית קשה או של הבניה תרבותית. לפי ההיגיון של התוכנית (בפרפרזה על סימון דה בובואר), אדם לא נולד שמן, אלא נהיה שמן; בשום אופן אין אומרים את ההפך: אדם לא נולד רזה, אלא נהיה רזה.

אם יש מקום להגן על שמנים מפני אפליה במקומות עבודה ומצדן של רשויות ציבוריות. עמדת הסטודנטים היתה חד-משמעית: גוף רזה הוא הישג כמו שאר ההישגים שהביאו אותם עד הלום. הם עבדו קשה בשבילו, ובדומה לדרישות הצלחה אחרות, אם גוף רזה הוא מה שנדרש כדי להצליח מבחינה מקצועית ואישית בעולם של ימינו, אין סיבה ששמנים לא יתאמצו לרזות ולהתאים את גופם למוסכמות. בתוך העמדה הזאת מקופלות כמה הנחות. בראש ובראשונה ברור כי לפי הבנתם העצמית של משתתפי הסמינר, הם נמצאים בבית הספר האליטיסטי (שהתואר ממנו יאפשר להם משרות רווחיות ויוקרתיות) בעיקר בזכות עבודתם הקשה, ואילו לרקע הסוציו-אקונומי שבו גדלו ולאפשרויות הנובעות מעברם אין אלא תפקיד זניח בהישגיהם. ואולם שתי הנחות יסוד מעניינות יותר בהקשר זה, ואלו הן: ראשית, שגוף שמן הוא דבר הניתן לשינוי באמצעות החלטה וכוח רצון; ושנית, שראוי לעשות הכול בשביל הצלחה, לרבות דיאטה רצינית.

לגבי ההנחה הראשונה, הרי אחת ההשקפות חסרות הבסיס שקנו לעצמן אחיזה כמעט מוחלטת בתודעתנו היא שמשקל הגוף נתון לשליטתנו. אלא שהנתונים מצביעים על כישלון הדיאטות בטווח הארוך: יותר משלושה רבעים ממי שרזו בעקבות דיאטה שוקלים כעבור שלוש שנים יותר מששקלו לפנייה, ואחרי חמש שנים עולה שיעורם ל-1.95%. דיאטות פוגעות לא רק בכריאות הגופנית, אלא גם בכריאות הנפשית, בשל המתח שהן

לנוכח נתונים המצביעים על יחס ישר בין משקל גוף לבין מדדים נמוכים של רמת חיים, כגון צפיפות המגורים, רמת ההשתכרות, הסיכויים להינשא ועוד. מנהיגי הרפורמה החקיקתית יוצאים מתוך הנחה שתנאי החיים הירודים של שמנים אינם נובעים מיכולותיהם הנמוכות, אלא מדעות קדומות המובילות ליחס מפלה הפוגם בשוויון ההזדמנויות שלהם (Roehling 1999). משפטנים אחדים אף רואים במאבק נגד דעות קדומות נגד שמנים את החזית הבאה של מאבקי זכויות האזרח (Solovay 2000; Kirkland 2008). התפתחות מסתמנת גם בתחומים משפטיים אחרים והיא מתמקדת בעיקר במניעת השמנה (המנוגדת במובן מסוים למאבק לשינוי העמדות החברתיות נגד שמנים). התפתחות זו כוללת רגולציה של סלקציה גנטית של עוברים שנמצא כי המבנה הגנטי שלהם מועיד אותם להיות שמנים; עיצוב מדיניות ציבורית שתיצור תמריצים להרזיה (Philipson and Posner 1999), כגון הטלת מגבלות על יצרני מזון מהיר (Sugarman and Sandman 2007); תביעות ייצוגיות נגד רשתות מזון (Frank 2006); או הערכת חוקיותה ותבונתה של מדיניות חברות הביטוח בסירובן לבטח פונים שמנים (Strand 2005). כפי שהשיח הרפואי או המדעי על השמנה מושפע מן התפיסות התרבותיות על שומן גוף, כך גם השיח המשפטי אינו חף מהשפעתה של האידיאולוגיה הרווחת ביחס לשמנים. בשיעור שהעברתי לא מכבר במסגרת סמינר שנושא "אוכל ומשפט" בבית ספר מוביל למשפטים בארצות הברית, העליתי לדיון את השאלה

¹ Gilbert 1989, 10; Campos 2004, 206–213; Kulick and Meneley 2005, 4

גורמות, בשל תחושת הכישלון ובשל ההימנעות של שמנים מהשתתפות בפעילויות חברתיות, ביחוד בפעילויות שמידות הגוף מודגשות בהן, כמו התעמלות, שחייה או ריקוד, ובפעילויות של פנויים-פנויות. נתונים אלו נכונים גם לשיטות דרסטיות יותר להורדה במשקל, כמו ניתוחי שאיבת שומן וקיצור קיבה. אבל דומה שבעתיד הנראה לעין לא יהיה בכוחן של העובדות לסדוק את החומה הבצורה של האמונה ביכולתו של כוח הרצון לעצב את גופנו ובעקבותיו את גורלנו (והשאלה איזה צורך ממלאה האמונה הזאת באפשרות השינוי ראויה לדיון בפני עצמה). הצעתי לסטודנטים בסמינר לשקול את האנלוגיה הזאת: לפני כמה עשורים היתה הדעה הרווחת שנטייה מינית היא תכונה ניתנת לשינוי בעזרת כוח רצון וטיפול ראוי; אולי תפיסתנו ששומן הוא דבר מה שבכוחנו לשנות שגויה באותה מידה? אולי נכדינו ישבו בעוד חמישים שנה במסגרת אקדמית דומה וישפטו את עמדתנו, ולפיה שומן הוא דבר מה שבכוחנו לשנות, כעמדה ריאקציונרית ולא מתקדמת, בדיוק כפי שאנחנו מתייחסים לטענות העבר ולפיהן ניתן לשנות נטייה מינית?

ובאשר להנחה השנייה, ולפיה לגיטימי שהחברה תדרוש מודיפיקציה של מידות הגוף כתנאי מוקדם ליחס מכבד ולנגישות למשאבים כמו מקומות עבודה, הרי מדובר באחד המאפיינים העצמיים האינטימיים ביותר, הנוגעים לבסיסה של החוויה שלנו את עצמנו ואת העולם. במילים אחרות, גם אם נקבל את ההנחה (חסרת הביסוס העובדתי) שניתן לשלוט במשקל הגוף לאורך זמן, עלינו לשאול אם אין מקום להכיר בכך שישנם היבטים של עצמיות שאין זה לגיטימי שהחברה תדרוש אותם כתנאי

לקבלה והצלחה. האם היינו דורשים מיהודי בארצות הברית להתנצר כדי להצליח, רק משום שנוצרים אכן מקבלים בדרך כלל יחס הוגן יותר? רבים מאלו הסבורים שאין לדרוש מאדם להמיר את דתו כדי להתקבל חברתית ולקבל יחס הוגן סבורים שאין פסול בדרישה לרזות לשם ההצלחה. מאין נובע ההבדל הזה? נדמה לי שהוא נעוץ בהיררכיה שבין גוף לנפש בתרבות המערב. הדת מזוהה עם חיי הנפש, ואילו המשקל מוכן כעניין גופני בלבד. שינוי גופני כמו ירידה במשקל נחשב חיצוני לעצמי, כלומר שינוי לא דרסטי, שאינו פוגע בחירויות הבסיסיות, ובכך הוא שונה משינוי באמונה הדתית. ירידה במשקל מובנת כשינוי בחומר הנייח ונעדר התבוננות — ובייחוד כשמדובר באיבוד שומן, ולא באיבוד חומרי גוף אחרים. מכל הרקמות בגוף, השומן נחשב פסיבי וחסר תרומה לגוף; משהו שיש להיפטר ממנו.

המטפורות הרווחות בשפה העברית לתיאור ירידה במשקל משקפות חלוקת תפקידים זו בין גוף לנפש. כיוון הפעולה של איבוד המשקל הוא "מבפנים החוצה", מתוך הפנימיות של העצמי: המשקל מושל מעלינו, מאתנו והלאה, ומאפשר לחשוף את האני האמתי, האותנטי, את האדם הרזה שבפנים ("הורדתי במשקל" — אני עצמי נותרתי אותו דבר, אבל גופי קל יותר). איננו שומעים תיאורים של תהליכי הרזיה המשקפים תפיסה ולפיה תהליך השינוי מתרחש בכיוון ההפוך, "מבחוץ פנימה". גופם של הרזים החדשים הוא גוף משוחרר, שהנפש מורשית סוף סוף לפרוץ ממנו במלוא יפעתה.

אם כן, אילו תוכנות על הגוף השמן מציעה הכתיבה האקדמית החדשה יחסית על הנושא? ספרם של קוליק ומנליי, *Fat: The*

כמו גלידה וקצפת, ועושות זאת בעונג רב ובלי הפגנה של רגשות אשם. סוד הארוטיות, לפי הניתוח שלו, הוא בהצגת נשים העושות בפומביות, בחופשיות ובלא מעצורים מעשה שהוא טאבו לנשים.

באחד המאמרים המרתקים באסופה דנה הכותבת ג'ואן גרוס (Gross) במשמעותו של שומן אצל ראפרים שחורים ממין זכר בארצות הברית. המוזיקה שלהם מתוארת בתעשייה כבעלת צליל מלא ועשיר, המושג באמצעות שימוש בטכניקות כגון הד, דיליי והכפלת קולות. צליל זה כונה phat. מטרת האיות השונה היא להבדיל את מעמדו הנחות של השומן בתרבות המיינסטרים, לנכס אותו ולהקנות לו יוקרה. ראפרים רואים בשומן שלהם מאפיין המקנה להם סמכותיות וגבריות ומסמל עושר ויכולת צריכה בלתי מוגבלת. לעומת גברים לבנים, החווים את מיניותם כנפגעת בגלל השומן, ראפרים שחורים מתייחסים לעלייה במשקל כדבר המחזק את אונם המיני. השומן אינו מיותר ואינו סביל. הוא אינו מסוכן ואינו מביש. ברבים מן החיבורים באסופה של קוליק ומגליי משתקפת עייפות מהבנת היחס לשומן בתוך הפרדיגמות המוכרות של יחסי כוח מגדריים, מעמדיים וכו'. כך לדוגמה בניתוח האופן שבו נערות שוודיות מדברות על שומן גופן. הכותבת, פאני אמבירונסון (Ambjörnsson), מציינת כי הן מדברות על משקלן באינטנסיביות שאינה מושפעת, כך נראה, משוויון וממעמדן הפוליטי המשופר של הנשים בשוודיה, הניצבת ראשונה בעולם במדד השוויון המגדרי. ואולם לדעתה אין להבין את הדיבור האובססיבי

מבקש למפות את המשמעויות המגוונות של השומן בהקשרים תרבותיים למיניהם ולהראות כי אין לו משמעות פנימית, מהותית, אלא משמעות המשתנה בהתאם להקשר שבו הוא מתפקד. הספר הוא אסופת חיבורים המיועדת לקהל הרחב (החיבורים קצרים, חסכניים בהפניות ביבליוגרפיות וחפים מז'רגון מקצועי) ומעוצבת באופן ידידותי וקריא (הכותרות קצרצרות, לא יותר ממילה אחת, והגופן שלהן מזמין בעגלגלותו).

רבקה פופנואו (Popenoe) תרמה לאסופה חיבור אתנוגרפי על נשים ערביות במדבריות נידר, חיבור שיש לו אפקט של הזרה המאפשרת לשקול מחדש את המשמעות המובנת מאליה של השומן עבורנו. הנשים האמורות כמהות לגוף שמן ושואפות להשיגו, שכן הוא סימן ליופי, לנשיות תקינה ולמיניות מושכת. הן מקפידות להישקל כשכל הבגדים והתכשיטים עליהן, מנסות לעלות במשקלן לקראת יום חתונתן ושואפות להשיג סימני מתיחה במקומות רבים ככל האפשר בגופן. "כל אחת יכולה להשיג סימני מתיחה על הבטן", אומרת אחת הנשים, "אבל סימני מתיחה על רגלייך או זרועותייך הן הישג אמת" (Kulick and Meneley 2005, 15).² בחיבורו על פורנוגרפיה שבה מככבות נשים שמנות דון קוליק עומד על כך שהכוח המעורר של הדימויים בסרטים אלה אינו האקט המיני: לאמתו של דבר, הנשים המצולמות כמעט אינן מוצגות כשהן מקיימות יחסי מין, אלא כשהן אוכלות ומאכילות זו את זו מאכלים "אסורים"

² כל התרגומים בסקירה זו הם שלי (י"ת).

לשומן יש אפקט המאפשר ערעור נוסף, או למצער הרהור נוסף, על המוסכמות. למרות סירובם של עורכי האסופה להתמסר לחיבור בין שומן לבין התנגדות, היא כן נחתמת באקורד פוליטי מפורש, בחיבורה של אליסון מיצ'ל (Mitchell), פעילה בארגון קנדי נגד אפליית שמנים. האקט החשוב ביותר של קבוצת הפעילות הוא האמירה שמשקלן אינו עומד להשתנות; האמירה שהן מי שהן בגוף שלהן עכשיו, בגוף הזה ממש. הן יוזמות פעילויות כמו תפירת שמיכת טלאים מכל הבגדים במידות קטנות המחכים בארון או ניכוס של מילים מעליבות המכוונות כלפי שמנים ושימוש בהן לתיאור עצמן (כשם הקבוצה מופיעה המילה porky, שהיא כינוי עגה לאדם שמן וחזירי). זוהי פוליטיקה של נוכחות, בדומה לזו שהתבטאה בשעתה בסיסמאות We're queer and we are here או I am black and I am beautiful.

אם האסטרטגיה שנוקטת האסופה האנתרופולוגית על התבוננות מחדש על שומן היא הזרה גיאוגרפית-תרבותית, הרי ספרו של פיטר סטירנס, *Fat History: Bodies and Beauty in the Modern West*, משיג הזרה על ידי מעבר בזמן. הספר, שהוא מונוגרפיה היסטורית, מתחיל את הדיון בתקופה שבה עורר השומן אסוציאציות חיוביות והיה סימן ליופי ולבריאות, ומתחקה אחר נקודת השינוי ואחר ההסברים האפשריים לתמורות ביחס לשומן. בחינת ההיסטוריה של מידות הגוף במערב מלמדת שהקישור של רוזן עם בריאות ועם יופי הוא בן קצת יותר ממאה שנה. סטירנס מצביע על העשור האחרון של המאה ה-19 כעל נקודת הזמן שבה הפך הגוף השמן ללא בריא,

על הפחד מפני עלייה במשקל ואת הבעות הגועל התמידיות של הנערות כלפי גופן דרך המסגרת ההסברית ולפיה הן הפנימו את הדיכוי הפטריארכלי המחפיץ את גופן לשם סיפוקו של המבט הגברי. במקום זאת היא מציעה להבין את הדיכוי על שומן כדיבור המקנה לנערות הון סימבולי במוכן הבורדיאני, המבטיח את מקומן ברשת החברתית: מכיוון שרק נערות רזות מורשות לדבר על דאגתן למשקל גופן, ואילו נערות שמנות המדברות על משקל גופן אינן זוכות לאישור או שיתוף פעולה מבנות קבוצתן, הרי נערה המדברת על דאגתה לגבי משקלה מאותתת, באופן פרדוקסלי, שאין לה "באמת" בעיית שומן. לדעתה אפוא יש להבין את הדיכוי על שומן כדיבור על היות נערה, דיבור שמכונן זהות ויוצר תחושת שייכות חברתית, וככזה — כבעל השפעה מעצימה. ואולם פרשנות זו לא בהכרח סותרת את המסגרת הפרשנית הפמיניסטית: דומני כי לנוכח הממצאים עלינו להקשות ולשאל מדוע מידות הגוף הן הזירה להשגת הון סימבולי, ומדוע נערות רזות צריכות לאותת שהן רחוקות מהשמנה ודואגות מהשמנה על מנת להשיג לגיטימציה, שליטה ונראות חברתית. נקודת המוצא של האסופה רעננה בסירובה לאמץ באופן אוטומטי את ארגז הכלים של פוליטיקת הזהויות (העורכים קוליק ומנליי מצהירים כי אינם מעוניינים לקדם סדר יום פוליטי כלשהו לגבי שומן, וגם לא לקדם יחס חיובי לשמנים). היא מאפשרת הומור, אירוניה ורעננות מחשבתית. אמנם אין זו אסטרטגיה ממצה לטעמי, מכיוון שאין היא מכוונת ישירות להבנת הפוליטיקה של המשקל ולעבודה בתוכה ומתוכה, אבל כעצם ההצגה של מגוון עמדות של תרבויות אנושיות ביחס

יוצר צורך בהגבלה בתחום אחר מסביר גם את ההחמרה בדרישות הרזון מנשים בין שנות העשרים לשנות החמישים של המאה ה-20. בתקופה שבה תפסו נשים מקום בשוק העבודה ובחיים הפוליטיים והתרחקו מהתפקידים האמהיים והנשיים, התעורר הצורך להגביל את תאבונן ולדרוש מהן לצמצם את נוכחותן הפיזית. במילים אחרות, השתלבותן החברתית והמקצועית של נשים יצרה צורך בקריטריון חדש שיבהיר שנשים עדיין שונות מגברים ואינן שוות להם. ניתוח זה משלים ומעשיר את פרשנותה של נעמי וולף, ולפיה דרישות הרזון מנשים הקצינו דווקא ברגע ההיסטורי שבו זכו הנשים ליותר כוח פוליטי ולהשתתפות בשוק העבודה, והן משמשות אמצעי שליטה סמוי שהנשים לכאורה מפנימות ומפעילות על עצמן באופן וולונטרי (וולף [1991] 2004).

ספרו של סטירנס מציע ניתוח השוואתי של שתי חברות מערביות שבהן רווחות קונבנציות נגד השמנה – ארצות הברית וצרפת. מן ההשוואה הזאת עולות כמה אבחנות מרתקות. בארצות הברית השמנה מקושרת לפגם אישיותי ומוסרי, ואילו בצרפת היא עניין אסתטי בעיקרו: היא מקושרת עם כיעור, אבל לא עם אופי שלילי. בהתאם, בניגוד לדיאטות האמריקניות, המדגישות הקרבה עצמית עד כדי ענישה על החטא הקדמון של אכילת יתר ודורשות טרנספורמציה אישיותית, הרי בצרפת מדגישים חזור והדגש שדיאטת הרזיה אינה כרוכה באובדן ההנאה החושית מהאסתטיקה של אוכל משובח. בספר אף מצוטט רופא הטוען שההנאה ממתכון חדש או מטעם בלתי מוכר שורפת קלוריות יותר מאשר אכילת מזון לא משמין אבל משמים (Stearns 1997, 186). בשל

לא יפה ואף לא מוסרי, ומתעד את המוקדים השונים שדרכם הופץ רעיון זה והושרש. בניגוד לניתוחים היסטוריים קודמים של הגוף השמן, כמו ניתוחו של הלל שוורץ (Schwartz 1986), הוא שולל את הסיבתיות החד-כיוונית ולפיה תאוות בצע ויזמות קפיטליסטית של יצרני האופנה והדיאטות הן הגורם העיקרי לשינוי. כמו כן סטירנס סבור כי על אף הספציפיות המגדרית של הסטנדרטים לגבי מידות גוף, לא יהיה נכון לנתח את התופעה, כפי שעשו לפניו, מתוך התמקדות בשינוי אמות המידה לגבי נשים בלבד. במאה ה-20 המיט הגוף השמן חרפה גם על גברים.

המודל הסיבתי שסטירנס מציע לעליית הדרישה לשליטה במידת הגוף במעבר בין המאה ה-19 למאה ה-20 הוא מרתק: יש להבין את ההגבלות על אכילה ועל מידות גוף על רקע התרת הרסן בתחומי חיים אחרים, כחלק מכינון הסובייקט המודרני – ובייחוד התרת המוסרות של ההתנהגות המינית, היחלשות כוחם של המוסדות הדתיים ועליית כוחה של תרבות הצריכה, המעודדת כניעה לתאוות מְדיות. המחבר מעלה תזה של כלכלת ריסונים, ולפיה בגלל התרת המוסרות בתחומי חיים נרחבים נדרשה השלמת החסר על ידי הידוק המוסרות על צריכת מזון ועל ממדי הגוף. בדרך הזאת, אם שילמת את חובותיך על ידי אכילה מרוסנת, יכולת להשתתף בהדוניזם המודרני. הפרדוקס – ואולי הסוד של היקלטות הציוויים הקשורים למידות הגוף – הוא שההגבלה העצמית הזאת נחוות ומוסברת על ידי מי שמגויסים לה כביטוי נוסף של חופש הבחירה שלהם ושל יכולתם לשלוט בגורלם ובהגדרתם העצמית.

המודל ההסברי שלפיו חופש בתחום אחד

המוסכמות נגד שומן במעמדות חברתיים שונים ובגזעים שונים. לעומת ארצות הברית, שבה גזע ומעמד חברתי מצויים בהתאמה מובהקת עם משקל, ובגוף השמן דבק הרבה של ערכים שליליים כמו היעדר כוח רצון, הרי בצרפת אין כלל קורלציה כזאת, כיוון שאין בה חיבור בין רזון למידות תרומיות. היעדרו של חיבור זה רוקן מתוכן את כוחו הסימבולי של הגוף השמן לכטא תרבות-נגד ולדחות את הערכים ההגמוניים. בהקשר האמריקני, דיון בהשלכות של הפערים במשקל בין קבוצות חברתיות מבחינת מדיניות ציבורית הוא דיון קריטי. אם מדיניות של אפליה נגד שמנים או של מניעת ביטוח רפואי משמנים משפיעה בעיקר על קבוצות מוחלשות וחסרות ייצוג, הרי יש לעובדה זו היבטים חשובים מבחינת צדק חלוקתי, אבל הנושא הזה אינו מטופל בספר. בדומה לכך, אף שסטירנס מתעכב על ההבדלים בין הדרישות מגברים ומנשים בעניין מידות הגוף, הוא קובע כי הבדלים אלו איבדו במידה רבה מאחיזתם מאז שנות השישים, קביעה שקשה להסכים עמה. למרות ציטוטים המופיעים בספר, כמו אמירתו של רופא אמריקני ולפיה "אף מפיק תיאטרון לא ישכור שחקנית שמנה לשקף את עומקה האמיתי של הנפש האנושית" (שם, 79); או כמו קביעתו של ספר הרזיה כי אשה שמנה היא בבחינת physical nonentity, מושא לעג, שבממדיה יש כדי להעיד על שנאה עצמית, כישלון חברתי, הסתלקות מן החברה והיעדר סקס אפיל וכדי להפוך אותה למוקיון שאנשים אינם מתייחסים אליו ברצינות בשום תחום ובכל רמה (שם, 83) — למרות כל זה, סטירנס אינו מזהה את האופן שבו עבור נשים מדובר גם היום בזירת מאבק החופפת לעצמיותן ואינה ניתנת

גישתם נטולת האשם, הצרפתים גם מתנגדים פחות לפטנטים מקצרי דרך כמו קרמים מוחקי צלוליטיס — שבמשך כמה עשורים היה להם שוק רק בצרפת, ללא כל הצלחה בארצות הברית. יחסם השונה של הצרפתים ושל האמריקנים להרגלי אכילה בילדות גם הוא משחק תפקיד חשוב. לעומת ההורים האמריקנים, הרואים בילדות זמן קסום שבו הילדים צריכים להיות משוחררים מאמות מידה נוקשות של ממדי גופם ואף מפצים את ילדיהם באמצעות מזון על היעדר תשומת לב הורית, הצרפתים אינם מפרידים בין ילדים למבוגרים מבחינת דרישות היופי, ואינם נמנעים מלאסור על ילדיהם לנשנש בין הארוחות ומלהגביל את צריכת המזון שלהם בארוחות עצמן. לפי הניתוח של סטירנס, הגישה נטולת המוסרנות של הצרפתים היא המפתח להצלחתם במניעת השמנה לעומת האמריקנים.

הספר מאבד מחנו בחלקים שבהם הוא מטפל במפורש בפוליטיקה של הגוף השמן. בהתייחסו לקולות המתנגדים לדיאטות הרזיה סטירנס כותב כי על מנת להותיר חותם משמעותי במוסכמות, לא מספיק לדבר על "עולם חדש, אמיץ ושמן יותר", וכי אילולא שימשו הגבלות האכילה ומידות הגוף זירה המגדירה את הזהות המודרנית, הרי אין ספק שהיינו צריכים להמציא זירה אחרת (שם, 252). לפיכך כלכלת הריסונים שהמודל ההסברי של סטירנס מסתמך עליה מונעת ממנו לשאול את השאלה המתבקשת: מדוע דווקא משקל הוא התחום שבו נדרש ריסון כדי לאזן את התרת המוסרות בתחומים אחרים? בגלל המודל ההסברי הזה הוא גם נמנע מלבחון אם גוף שמן אכן משמש אינדיקציה תקפה למגוון התכונות האישיותיות המיוחסות לו. ספרו של סטירנס מתייחס להבדלים בהיקלטות

ביותר בעיניי, היא שלא יהיה נכון להתייחס לאפשרות ההתנגדות כאפשרות קלה לביצוע. יש לפתח תפיסה מורכבת שלה ולהכיר בעובדה שנדרשת כאן שחייה נגד זרם עז של כוחות תרבותיים, התניות ותפיסות מושרשות. כך למשל מודגם במאמרה של ג'ויס האף (Huff) על ויליאם באנטינג, אחד מכוהני הדיאטה הראשונים באמריקה של המחצית השנייה של המאה ה-19, שקנה השפעה כמי שבצעמו הצליח להוריד קילוגרמים רבים ממשקלו באמצעות דיאטת דלת פחמימות (הצלחתו היתה גדולה עד כדי כך שלפני שקיבלה המילה "דיאטה" משמעות של משטר הרזיה, ולא של משטר תזונתי באופן כללי, שימשה בתפקיד זה המילה "באנטינגזם"). הכותבת מציינת כי בסוף המאה ה-19 לא היה השיח על הגוף השמן בעל משמעות הגמונית, ואילו היום, אף שתעשיית הדיאטות לא השתיקה את כל הקולות החתרניים, הרי אצטלת הניטרליות שהשיג השיח בעניין תובעת מכל עמדה המתנגדת לה להידרש לתפקיד העיקרי שמוצע לאדם השמן במסגרת הנרטיב הרווח, המבקש להגדיר גופים מלאים כגופים לא בריאים שיצאו משליטה (Brazier and LeBesco 2001). עם זאת, גם הגוף שאליו פונה טקסט הדיאטה של באנטינג הוא גוף שנכשל בעמידה בהגדרה המקובלת של אנושיות, מכיוון שהוא אינו מגלם את הנורמות שהגוף נדרש לקיים על מנת להיות סובייקט בן תרבות (שם, 49).

עוד תמה שהאסופה נדרשת לה היא השאלה אם אפשר להיות גם שמן וגם סובייקט בעל עצמיות, אישיות ופועלות בחברה המערבית. באחד הרגעים המבריקים באסופה לאה קנט (Kent) דנה בתמונות ה"לפני" ו"אחרי" של הפרסומות לדיאטה. היא עומדת על הפרדוקס

לתחימה כנוגעת רק לבריאות או למשיכה מינית. את הניתוח הפמיניסטי של דרישות הרזון המחמירות המוצבות לפני הנשים הוא מבקר כניתוח מוגזם, מכיוון שהוא מתעלם לדבריו מן היתרונות המעצימים שעשויים להיות לנשים בעלות גוף רזה, יתרונות כגון ביטחון עצמי, משיכת קנאה ועניין מיני ואף "יהירות שקטה" כלפי נשים אחרות, שמנות יותר, או אף כלפי בני זוגן (שם, 95). קשה לראות איך יתרונות אלו אינם בבחינת שמחת עניות בלבד, שאין בה כדי להצדיק או לאזן את הסבל והשנאה העצמית שנשים חוות עקב החיבור של אנושיות-נשית עם רזון.

כותרתה של אסופת המאמרים המרתקת שערכו ג'אנה אוונס ברזיל וקת'לין לבסקו, *Bodies, Out of Bounds: Fatness and Transgression*, משקפת את נקודת המוצא של העורכות, המבקשות לבחון את הגוף השמן מבעד לפריזמה של פוליטיקת זהות. המאמרים נוקטים מתודולוגיות ניתוח מתחומי הספרות ומלימודי מדיה ותקשורת.

אסופה זו מעלה באמצעות מאמריה את השאלה הנוקבת, זו החייבת להישאל אל מול כל הכתיבה הביקורתית וההתארגנויות האקטיביסטיות סביב שומן גוף: כיצד אפשר, בתרבות בת זמננו, לדבר כשמן או כשמנה? האם ניתן לטעון לזכות לנוכחות ללא התנצלות? ואם כן, באיזו מידה ניתן לעשות זאת? כיצד, אם בכלל, ניתן לייחס ערך חיובי לשומן, ליצור גאוות שמנים ולתבוע סוף להדרה, להשפלה ולאפליה שלהם?

מאמרי האסופה מתמודדים עם האפשרות של התנגדות מזוויות שונות, וכמה תמות שבות ומופיעות בהם. התמה הראשונה, החשובה

גם היא חוזרת באסופה. האובססיה של סוף המאה ה-19 ושל המאה ה-20 לגבי מדידת שומן בגוף ובמזון נטועה בטכנולוגיות של יצירת סובייקטיביות על ידי המבט המוסדי המודד והיוצר קונסטרוקציה של נורמליות, כפי שתיאר פוקו, וכן במשיכתם של בני המודרנה לכימות ולחישוב של כל דבר שהוא. ספרים שראו אור בשנים האחרונות מספקים אישור אמפירי לספקות המוטלים בקביעה הרפואית הנחרצת ולפיה שומן לעולם אינו בריא ויש להוריד במשקל בכל מחיר (Campos Oliver 2006; 2004). ספרים אלו טוענים כי הנתונים שהאזהרות הרפואיות מתבססות עליהם מפורשים מתוך הטיה אידיאולוגית המושפעת מן הפניקה התרבותית שמעוררת ההשמנה ואינם מעוגנים בממצאים עצמם. שוב ושוב עולים בספרים הנסקרים יחסי הגומלין הסבוכים בין הגוף השמן לבין צרכנות וכלכלת שוק. מייקל מון ואיב קוסובסקי סדג'וויק מציינים כי אנשים שמנים נתפסים בספרים של צ'רלס דיקנס כמי שצורכים יותר מכפי חלקם בחברה השרויה במחסור וכמי שהשומן שלהם מסמל נישול של ילדים ושל עניים ממזון ומשפע חומרי (Brazier and LeBesco 2001, 308). בקרב הילידים באנדים, מציינת מרי ווייזמנטל (Weismantel) באסופה של קוליק ומנליי, השומן של האדם הלבן נחשב שומן רע, רקוב, ולא מושך. האמונה הרווחת באנדים היא שבניגוד לשומן בתרבות האינדיאנית, שהוא בעל כוח ריפוי ואף בעל מעמד של קדושה, השומן של הגוף הלבן, וכך גם מוצרי המותרות כמו הקרמים הקוסמטיים הנמכרים במערב, מקורם בנישולם של האינדיאנים ממשאביהם, עד לשד עצמותיהם ממש, ובשימוש נצלני בהם.

שעולה מן התמונות: חוסר האפשרות להיות בעל זהות של שמן או שמנה. "כאן האדם השמן, בדרך כלל אשה שמנה, מיוצג לא כאדם, אלא כמשהו שהאדם ארוז בתוכו, משהו שהאדם חייב להימלט מתוכו, משהו שהאדם צריך להשיל מעליו. הגוף השמן נתפס שוב בנרטיב של מחיקה... העצמי לעולם אינו שמן. בניסוח בוטה, אין דבר כזה אדם שמן" (שם, 134-135). מכאן עולה כי המהלך החתרני באמת של השמן יהיה למצוא דרך להיות בעל גוף ובעל נפש גם יחד. כרגע נראה שהגוף השמן דוחק את הנפש, מחניק אותה ומשתק אותה: כאילו גופניות "עודפת" שוללת את אפשרות האנושיות. בדומה לכך האף מציינת כי בשל גלישתו מעבר למקובל, עבור הוויקטוריאנים טשטש הגוף השמן את ההבחנה בין העצמי לבין העולם וזיהם אותה באופן מסוכן (שם, 45). תמה קשורה לקודמת היא קיומו של הגוף השמן בזמן. מכיוון שהאדם השמן נתפס כנטול סובייקטיביות, הרי הוא יכול להתקיים כאדם רק בעתיד, אחרי שיעבור את המטמורפוזה של ההרזיה. כמו באשר לגופם של המשתתפים ב"לרדת בגדול", לנוכחותו של הגוף השמן יש רק משמעות קבילה אחת: זמניות. מהלך חתרני נגד תפיסה טמפורלית זו ינכיח את הגוף השמן בהווה: הזמן שלו הוא עכשיו, והגוף הזה הוא הגוף שיש. התקה זו מן ההווה מאפיינת גם את רגש הבושה באופן כללי. בושה מתאפיינת בחוסר יכולתו של המרגיש אותה להיות כאן ועכשיו. היא רגש שצמודה לו השאיפה להתיק את הפרט לעבר, באופן שהמעשה שהוליד את הבושה יתבטל, וכן לעתיד, לזמן שבו בדרך כלשהי יוסר נטל הבושה. התרסה נגד השיפוט של הממסד הרפואי

השרירים או לטיפול ב"אזורים בעייתיים" בגוף, וגם לא להצרת היקפים: מטרתם היא אחת בלבד: ירידה במשקל. אין בכך כדי לומר שההיבטים האחרים של ההופעה החיצונית אינם חשובים, אלא שלפי הסב־טקסט של התוכנית, תורם של אלה יגיע אחרי שיתקיים התנאי המקדמי, שבלעדיו העיסוק בבגדים או בתסרוקת הוא עקר. במילים אחרות, לפני הירידה במשקל, אין מקום לדמיין את הגוף השמן מתהלך בחופשיות בספ־ההציבורית או משיג נראות דרך צרכנות. רק בסוף העונה, לאחר ש"ניצח את עצמו", כפי שהתוכנית מגדירה זאת, והרוויח את הזכות להסתכל במראה, להשיג אהבה ולכבוש את העולם (כך הציג הפרומו של העונה הראשונה את מטרותיהם של המתמודדים) – רק אז המתמודד הזוכה מקבל הזדמנות להתאים לעצמו בגדים ותספורת.

בפתח הדברים ציינתי שהבחינה הרצינית הראשונה של שומן מנקודת המבט של מדעי הרוח והחברה נעשתה בכתיבה הפמיניסטית. קשה לדמיין את התחום של Fat Studies בלי התיאוריה הפמיניסטית, הן במובן התוכני והן במובן המתודולוגי. מבחינת התוכן, הכתיבה הפמיניסטית בנושא סיפקה (ועדיין מספקת – ראו למשל Martin 2007) הבנה של הווייתן של נשים בתרבות הרזון ושל המשא והמתן שהן מקיימות עמה. מבחינה מתודולוגית, הכלים של הכתיבה על שומן הם כלים בסיסיים בארגו הכלים הפמיניסטי. בחינת המידה שבה הגוף השמן הוא תוצר של הבניה תרבותית ואינו בעל מהות יציבה; שימוש בפרדיגמה של יחסי כוח להבנת מקומם של שמנים ורזים בתרבות; ערעור על תפיסות של

באמונה הזאת ניתן לראות ביטוי של טראומות הקולוניאליזם ושל הניצול שמנצלים בימינו תאגידים בינלאומיים אוצרות תרבות וכוח אדם. וויזמנטל טוענת שניתן לחלק מתפיסה זו של שומן תפיסה חדשה, מהותנית פחות, של גזע. מן התפיסות הרווחות באנדים לגבי שומן טוב ושומן רע ניתן להסיק כי גזע איננו גורל קבוע מראש, אלא דבר מה הדומה יותר להרגל רע. המערב יוכל לשנות את הערכים המיוחסים לגזע הלבן אם יקבל עליו אחריות וישנה את יחסי הייצור הנצלניים המאפשרים את כלכלת הצריכה באמצעות חיסול משאביהן של אוכלוסיות במדינות מתפתחות.

עוד היבט של כלכלת השוק והגוף השמן מתבטא במעבר לצריכת בגדים בייצור תעשייתי המוני, שהפך את רגע הכרעת המידה לרגע נוקב של הערכת התאמתו של הגוף הפרטי למודל הגוף ה"נורמלי". כפי שמציינים סדג'וויק ומון (Braziel and LeBesco 2001, 294), הגוף השמן מוצא ממחזור הדם של השוק. בחנות הבגדים המסר לשמנים אינו המסר "קנו קנו קנו" המופנה לצרכנים אחרים, אלא מסר הפוך: לכסף שלהם אין ערך או כוח פעולה בזירה של שוק האופנה, ושום סכום כסף לא יספיק. כמו השמן בחנות, כך ב"לרדת בגדול" אין למתמודדים מעמד של צרכנים; כל עוד לא רזו, הם אינם נתפסים כמי שיש להם צורך בעיצוב המראה שלהם. בניגוד לתוכניות מציאות אחרות העוסקות בטרנספורמציה של המראה החיצוני, כמו "הברבור" או "המראה", ב"לרדת בגדול" אין כל עיסוק בהיבטים אחרים של המראה החיצוני של המתחרים, כמו תספורת, בחירת בגדים מחמיאים וכו'. אפילו האימונים הגופניים האינטנסיביים אינם נוגעים, כמו משטרי אימון אופנתיים בימינו, לעיצוב

כשלעצמו. לכן, מעבר להשפעת התיאוריה הפמיניסטית על ניתוח הגוף השמן, יש מקום לשאול עד כמה רלוונטי ציר המגדר להבנת הגוף השמן במסגרת התחום של Fat Studies. במילים אחרות, האם בחינה של גופם השמן של נשים ושל גברים מתוך מסגרת ניתוחית שנקודת המוצא שלה היא שומן ולא מגדר מציעה תובנות חדשות על הנושא? מאמרה של ססיליה הרטלי (Hartley) באסופה של ברזיל ולבסקו מדגים שהתשובה לשאלה זו היא חיובית. כמו כותבות פמיניסטיות לפניה, היא מציינת כי בשונה מיחסה של התרבות המערבית לגוף הגברי, הגוף הנשי הוא לעולם פגום באופן כלשהו. נשים שמנות נתקלות ביחס חשדני מכיוון שהן תופסות טריטוריה גדולה יותר מזו המוקצית להן. חלקי הגוף שנשים שונאות – ירכיזן, בטנון, שדיהן, מותניהן – הם החלקים המבטאים את העובדה שגופן אינו גוף גברי, כפי שכבר כתבה סוזן בורדו בסוף המאה הקודמת (Bordo 1993). לכן, אשה שמנה היא בעת ובעונה אחת אִמינית והיפּר־מינית. אך בשונה מן הכתיבה הפמיניסטית הקודמת לה, הרטלי טוענת שעל התיאוריה הפמיניסטית לצעוד עוד צעד מעבר לניתוח ביקורתי של משמורע הגוף הנשי ולהתחיל לעסוק בשאלה כיצד יש להבין את גופן של נשים שמנות, גוף המבטא סירוב לציית לתביעות ממנו כגוף נשי. כיצד מתרחשת ההבניה החברתית של הגוף השמן הנשי? אילו יתרונות, במונחים של כוח, יש לאשה המסרבת להשתתף בריטואל הדיאטה? לדעתה של הרטלי, יש כאן פוטנציאל לשחרור מן הצורך לגלם את האשה האידיאלית, עמדה המאפשרת לאשה להזין את עצמה ולקחת לעצמה מרחב בעולם, לתפוס מקום ממשי וסימבולי, בלי שתצטרך לדרוש אותו.

גוף נורמלי ושימוש במונחים כמו התנגדות; ובכלל, עצם הפניית תשומת הלב לנושא כמו מראה חיצוני ומידות גוף – כל אלה לא היו מקובלים לפני התיאוריה הפמיניסטית, ובעקבותיה הלכו הלימודים ההומוריסטיים והתיאוריה הקווירית, לימודי הגזע הביקורתיים ולימודים פוסטקולוניאליים. דוגמה טובה לשימוש בכלי ניתוח פמיניסטיים מספק חיבורו של מטי באנזל (Bunzl) באסופה של קוליק ומנליי. באנזל בוחן סרטים ומגזינים פורנוגרפיים בכיכובם של גברים הומוסקסואלים שמנים שהם מושא תשוקה של גברים רזים, המכונים chubby chasers. הכותב דוחה את הפרשנות המקובלת ולפיה יש להבין את הצגת הגוף השמן בסרט הפורנוגרפי כרגע של ניצחון והתרסה כנגד המוסכמות הדכאניות כלפיו. כפי שיחסי מין בין שתי נשים בסרטים הטרוסקסואליים מוצגים על מנת לספק את מבטו של הגבר הצופה ואינם מכוננים את הנשים כסובייקטיות בעלות תשוקה, כך גם מרכזו של האקט המיני בין שני גברים שמנים הוא הגבר הרזה הצופה בהם. לא כל סוג של גבר שמן הוא נחשק: יש העדפה לגברים "פרפורציונליים" שקווי המתאר שלהם רכים, אבל רכותם אינה "נוזלית מדי". הגברים השמנים שהם מושא החשק אינם מצליחים לנטרל את יחסי הכוח הרווחים בחברה בין שמנים לרזים. ביחסי המין הם תמיד בתפקיד הנחרד; במועדונים ובחדרי הצ'ט באינטרנט הם מחכים שיפנו אליהם, ולא ראוי שהם ייזמו קשר. המשוואה "גבר-אשה" משמשת כך להבנת המשוואה "chubby-chubby chaser". כאמור, הספרים מסמנים מעבר של העניין המחקרי במשקל מהעיסוק הפמיניסטי במקומו של המשקל ביחסי המגדר אל העיסוק במשקל

של המתחרים, מהמטמורפוזה שהם עוברים, מכוח הרצון שלהם ומהסבל שהוא מנת חלקם בתהליך היפרדותם מן הסבל הגדול יותר – סבל גופם המביש. עמידות מוחלטת נגד הנרטיב ההירואי של התוכנית היא בלתי אפשרית. כולנו לומדים היטב, עשרות פעמים ביום, על ההיררכיה הנכונה של הגופים. אולי לא נותר אלא לזהות את הרגשות המתמסרים הללו, ואז – במהלך שדומה שבעתיד הנראה לעין יישאר בראש ובראשונה מהלך שכלי ולא אינטואיטיבי – לסרב לנרטיב הזה.

מצד אחד אפוא הקריאה בספרים אלו גורמת סיפוק מן המבט ההשוואתי שהם מספקים בין תרבויות ובין תקופות, מבט המאפשר לשים בפרספקטיבה את האובססיה, את הגועל ואת השליליות הנלווים היום לשומן. מן הצד האחר אי-אפשר שלא לקרוא את הדברים הללו בלי לשמוע את הקולות הפנימיים האוטומטיים: כל זה מעניין מאוד מבחינה אינטלקטואלית, ובוודאי מועיל לשמנים שיש ספרות כזאת, אבל אין לכך שום קשר אלי, כי אני הרי ארזה (ולא משנה מה משקלי כרגע ואם אני בקצה הנמוך או הגבוה של התנודות במשקלי); ובעצם במהותי אני מחוץ למשוואה הזאת. בזמן הקריאה כל אותם כוחות שהספרים מנסים לצאת נגדם ומתארים אותם מבחוץ בביקורתיות, עובדים על הקוראת סימולטנית, ללמדנו כמה הם חזקים.

בדורות קודמים נעשתה הצרת הגוף מבחוץ, על ידי לפיתתו במחוכים ובחגורות מחטבות, ואילו היום, כפי שהרטלי מציינת, קשירת הגוף היא אף קשיחה יותר, משום שהיא לפיתה מבפנים – לפיתה תמידית, שלהבדיל ממחוך, אי-אפשר לפשוט אותה מעלינו בסוף היום (Braziel and LeBesco, 64). המחוכים

כאמור, המאמרים באסופה של ברזיל ולבסקו מכירים בתרומה שתאוריות פמיניסטיות והתיאוריה הקווירית תורמות להבנת הגוף השמן. עם זאת, חבל שהמאמרים אינם עומדים על הקשר בין אסטרטגיית הניתוח שלהם לבין התחום של לימודי מוגבלות (Disability Studies). כמו הגוף הנכה, גם הגוף השמן מתעמת כל הזמן עם הנורמלי. לא רק בחנות הבגדים, אלא גם בכיסא המטוס או בשירותים בו, בחגירת חגורת הבטיחות במכונית או, בהקשר האמריקני, במילוי טופסי הבקשה לביטוח הבריאות. הלא-נורמליות, הסטייה, היא תוצר של הסביבה הפיזית והתרבותית, המעוצבת לפי מידותיו ותכונותיו של האדם המדומיין כבעל מידות נורמליות. כמו המהלך של לימודי מוגבלות, הכותבים בספר זה חושפים את האופן שבו אין בגוף השמן שום דבר שחורג באופן מהותי ממנעד הפיזיולוגיה האנושית, וקובעים שהסביבה היא שצריכה לעצב את עצמה מחדש כדי ליצור מקום ותנאים מאפשרים בלי להזכיר לגוף השמן את חריגותו על כל צעד ושעל.

הספרים הללו נקראים ברגשות מעורבים, ובמובן זה הקריאה בהם מעוררת תחושת אמביוולנטיות הדומה לתחושה המלווה את הצפייה ב"לרדת בגדול". ההיגיון של "לרדת בגדול" הוא כה מובן מאליו, כה הולם את עולמנו היום, עד שקשה לפתח כלפיו עמדה ביקורתית המתנגדת לנרטיב-העל של התוכנית. גם הצופה המגויס ביותר לפרויקט ההתנגדות, המצויד בנקודות מבט ביקורתיות כגון אלו המוצעות בספרים הנסקרים כאן, יתקשה שלא להישאב לתוך עמדת ההתפעלות מהישגיהם הדיאטטיים המרשימים

behind America's Obesity Epidemic, New York: Oxford University Press.

Orbach, Susie, 1978. *Fat is a Feminist Issue: The Anti-Diet Guide to Permanent Weight Loss*, New York: Berkeley Books.

Philipson, Tomas J. and Richard A. Posner, 1999. "The Long-Run Growth in Obesity as a Function of Technological Change," National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 7423, 1999, available at <http://www.nber.org/papers/w7423.pdf>.

Roehling, Mark V., 1999. "Weight Based Discrimination in Employment: Psychological and Legal Aspects," *Personal Psychology* 54(4): 969–1016.

Schwartz, Hillel, 1986. *Never Satisfied: A Cultural History of Diets, Fantasies, and Fat*, New York: Free Press.

Solovay, Sondra, 2000. *Tipping the Scales of Justice: Fighting Weight Based Discrimination*, Amherst: Prometheus Books.

Strand, Jeff, 2005. "Conceptualizing the 'Fat Tax': The Role of Food Taxes in Developed Economies," *Southern California Law Review* 78: 1221–1326.

Sugarman, Stephen D. and Nirit Sandman 2007. "Fighting Childhood Obesity through Performance-Based Regulation of the Food Industry," *Duke Law Journal* 56: 1403–1490.

Wann, Marilyn, 1999. *Fat!So?: Because You Don't Have to Apologize for Your Size!* Berkeley: Ten Speed Press.

והרצועות פצעו את העור ואת הגוף. השאלה היא אם הפצעים שמשאירה הקשירה הפנימית של הגוף יגלידו (אם פצעים כאלה יכולים בכלל להעלות ארוכה) באמצעות הסירוב להכניס את הבטן, לצמצם את שטח הגוף ולהרגיש אשם על עוד ביס מהעוגה, כלומר באמצעות הפעולה הסיזיפית של התרתה, שוב ושוב, של הקשירה הפנימית, פעולת התרה שעליה לעבוד כנגד היקשרות והתהדקות חוזרות ונשנות.

ביבליוגרפיה

גופמן, ארוינג, [1961] 2006. על מאפייני המוסדות הטוטליים, בתרגום מעין זיגרון, תל-אביב: רסלינג. וולף, נעמי, [1991] 2004. *מיתוס היופי: על השימוש בייצוגים של יופי נגד נשים*, בתרגום דרור פימנטל וחנה נוה, תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

Bovey, Shelley, 1994. *The Forbidden Body: Why Being Fat is Not a Sin*, London: Pandora/HarperCollins.

Bordo, Susan, 1993. *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body*, Berkeley: University of California Press.

Campos, Paul, 2004. *The Obesity Myth: Why America's Obsession with Weight is Hazardous to Your Health*, New York: Gotham Books.

Chafets, Zev, 2007. "The Huckabee Factor," *The New York Times*, Magazine, December 16, 2007.

Frank, Theodore H., 2006. "A Taxonomy of Obesity Litigation," *University of Arkansas at Little Rock Law Review* 28(3): 427–441.

Gilbert, Sara B.S., 1989. *The Psychology of Dieting*, London and New York: Routledge.

Kirkland, Anna, 2008. *Fat Rights: Dilemmas of Difference and Personhood*, New York: New York University Press.

Martin, Courtney E., 2007. *Perfect Girls, Starving Daughters: The Frightening New Normalcy of Hating Your Body*, New York: Free Press.

Oliver, Eric J., 2006. *Fat Politics: The Real Story*